

Diplomitöö
370277

Vastab viielele
12.12.38
P. Põisja
M. Karki

E. V.
TARTU ÜLIKOOLA
ÕIGUSTEADUSKORD
15. det 1938
N° 342
TARTU

ALGMENETLUS SAKSA KRIMINAAL-
PROTSESSIS

1927.a. väljaande järele.

A [2704]

Villem Janson
stud. jur.

Tartus, 1938.a.

Lozesbund 19 ja 20 x 28
Õiguste Ad. Kõnnu

3.1.39

Algmenetlusest üldse.

Iga kriminaalasja jälitamisel on oma algus ja lõpp. Et jõuda lõpuni, teeb kriminaalasi läbi pika liikumiskäigu. Suuremais süüteo asjus on see käik keerulisem ja seotud suuremate formaalsustega, väiksemates aga vastupidi. Siin kohal huvitab meid selles pikas menetluse käigus ainult algmenetlus. Et kohtumõista, s.t. asuda lõppmenetlusele, selleks peab kohtu võimuses olema kohtualune. Samuti peavad tema vastu olema kogutud tõendid. Et seda saavutada, selleks on vaja teha pikka ettevalmistavat tööd. Süüteo kahtlusalune teeb harilikult kõik, et ennast ja oma süüteo jälgi varjata. Kuid igat süütegu tuleb avastada ja kurjategijat karistada. Algmenetlus ongi selleks kriminaal-jälitamise faasiks, kus tuleb jõuda selgusele, kasteatav tegu sisaldab süüteo tunnuseid, kus tuleb koguda tõendeid, kes on selle süüteo soori-

tanud, fikseerida kogutud tõendid, et nad kaotsi ei läheks ja et kohus neid lõppmenetlusel kasutada saaks¹⁾ Algmenetlusel tuleb siis selgusele jõuda selles, kas anda süüalune kohtu kätte, s.t. kas asuda lõppmenetlusele, või mitte. Olgugi et Euroopa mandri protsessid üksteisest erinevad, rajanevad nad siiski oma enamikus Prantsuse kriminaal kohtupidamise seadustiku mõjule. Prantsuse KKS pani kehtima sega protsessi tüübi. Algmenetlus on rajatud uurlemis- ehk inkvisitsiooni põhimõttele, lõppmenetlus aga võistkondlikule põhimõttele. See printsiipide erinevus on valmistanud protsessidele palju raskusi. Näiteks algmenetlusel fikseeritakse rida toiminguid, mida lõppmenetlusel enam ei saa korrata ning seal tuleb rahuldada vaid nende toimingute protokollidega, muutes seega aga lõppmenetluse vahendlikuks ja kirjalikuks. Kuna momendil

1). Räägo, Kriminaalprotsessi õpperaamat. lk.260.

tunnistada protsessi vooruseks just vahenditust ja suulikkust, siis patustab tugevasti selle vastu segaprotsessi algmenetlus. Uuemal ajal on katsutud reformida Prantsuse protsessi, seda teed on käinud ka Saksa KKS, kuid vaatamata sellele pole suudetud segaprotsessi ehitust ümber liikata.

Suuremaid raskusi protsessis on alati tulnud ületada algmenetluse osas. Tema ümber on alati keerelnud ja keerlevad ikka vaidlused. On ülesse seatud kaks üksteisele täiesti vastukäivat põhimõtet. Esiteks, ehitada algmenetlus võistkondlikule põhimõttele ja teiseks, ehitada ta puhtal kujul inkviitsiooni printsiibile, seejuures eemaldades algmenetlusest kohtuniku osavõtt täiel määral. Kuna mõlemil neist põhimõttest on oma head ja halvad küljed, siis ükski protsess ei ole rajatud puhtal kujul ühele neist põhimõttest, vaid nad liiguvad kirjeldatud kahe printsiibi vahel, kaldudes üks rohkem ühele, teine teisele poole.

Algmenetluse liigitus.

Kehtivad kriminaalprotsessid jagavad algmenetluse reegli päraselt kahte ossa: 1. avanduseks ja 2. eeluurimiseks. Sama teed on käinud ka meil käsitusel olev Saksa kriminaalprotsess, nimetades esimest "Vorbereitung der öffentlichen Klage" ja teist "Gerichtliche Voruntersuchung". Suuremate süütegude algmenetlus koosneb neist mõlemaist. Tunnused, mis n.n. suuremat süütegu määritlevad on kas süüteo raskus või allumus mõnele kohtu liigile. Väiksemate süütegude algmenetlus sisaldab eneses vaid avandust. Saksa KKS § 178 ütleb, et kohtulik eeluurimine leiab aset neis süütegudes, mis on allutatud Riigikohtule, Ülemmaakohtule või Vandekohtule. Jaoskonnakohtunikele alluvates asjades, välja arvatud üleastumised, leiab eeluurimine aset juhul, kui prokuratuur seda nõuab või teiseks kui süüalune oma seletuskirjas kaebuse üle seda mõjuvail põhjusil ette paneb, et eeluurimine tema kaitseks ettevalmistuseks tarvilikuks osutub. Vastav pragraaf meie KKS-is on peaaegu täp-

ge SKKS § 178-st. Ringkonnakohtule, Kohtukojale ja Riigikohtule alluvate ametlikus süüdistuse korras jälitatavate asjade algmenetlus sisaldab endas avandust ja eeluurimist, jaoskonnakohtunikule alluvad asjad ainuüksi avandust¹⁾. Saksa KKS-s toodud paragraaf on vaid üksikasjalikum ja täpsem jaoskonnakohtunikule alluvate asjade suhtes, kuna algmenetluse klassifitseerimise alused on samad.

Tavaliselt eristatakse kehtivates protsessides avandust ja eeluurimist:

- 1) organite järgi, kes üht või teist sooritavad,
- 2) otstarbe järgi, mida üks või teine taotleb,
- 3) menetlusviiside järgi ja
- 4) menetlustoimingute jõu järgi.

Avanduse algamine.

Avanduse algatajaks onprokuratuur. Prokuratuur kui ta mõnest kriminaalsüüteoost teateid on saanud, teeb avanduse algamiseks määruse. Ta võib avan-

1). KKS § 73.

dust algatada kas iseenele tähelepanekute põhjal, või teadete põhjal, milliseid ta kolmandailt isikuilt on saanud. Viimasel juhul võib ta süüteost informeeritud saada kas mõne kohtu kaudu või mõne eraisiku läbi kes harilikult ise kahjukannataja on.

Niipea, kui prokuratuur mõnest toimepandud süüteost teateid on saanud, kas ülesandmisest või mõnel muul teel, peab ta viibimata otsustama, kas pöörata asi uurimisele või mitte.¹⁾

Ka siis kui kohtud oma tegevuse juures mõnest süüteost teateid on saanud, on nad viibimata kohustatud sellest prokuratuurile teadustama. Kui aga ilmneb, et mõni asi väga kiire iseloomuga on, siis võib kohus juba ameti poolest silmapilkselt vajalike asjasse puutuvaid selgustnõudvaid toiminguid ette võtta. Viimane maksab peamiselt just jaoskonna kohtuniku kohta, kes kui üksikkohtunik kõige kiiremini ja otstarbekohasemalt selles suhtes saab tegutseda.

Samuti on ka politsei- ja teised administratiiv ametnikud esimesteks sammudeks õigustatud, kui

1) § 160.

nad mõnest ^{kuu} kuritahtlikust teost on teada saanud, kuid nad peavad sellest kohe prokuratuurile teatama. Sellest teeb § 153 p.1 erandi, kuna ta kõige väiksemate üleastumiste puhul, millede tagajärjed tähtsusetu on, politseile õiguse annab mitte vahele segada, kui see seda õiglasemaks peab.

Seadus käseb aga ka ainult kahtluse puhul, kui mõne kriminaalsüüteo võimalusega arvestada võib, otsekohe prokuratuurile teatada. Näiteks on mõned lähtepunktid olemas, et keegi vägivaldsesse surma on surunud - ka enesetapp kuulub siia - või leitakse mõne tundmatu laip, siis on politsei ja kogukonnakohtud kohustatud viibimata sellest prokuratuurile või jaoskonnakohtunikule teatama.¹⁾ Kas teatega pöörduda prokuratuuri või jaoskonnakohtuniku poole, oleneb sellest, kumb neist kiiremini kättesaadavamal on. Loomulik tee muidugi on pöörduda prokuratuuri poole kui see ilma viivitusega kättesaadaval on. Prokuratuur

1). § 159 p.1

või jaoskonnakohtunik peab kohe paikliku ülevaatuse toime panema ja korraldusi tegema laiba ülevaatuseks ja lahkamiseks¹⁾. Kuni kriminaaljälitamise algamiseni peab politsei laiba, kui see võimalik on, kindlaks tegema ja sündmuse paika võimalikkude muudatuste eest kaitsma. Laiba matmine võib ainult prokuratuuri või jaoskonnakohtuniku kirjalikul loal aset leida²⁾.

Kriminaaljälitamise algatajaks võivad olla ka eraisikud. Jälitamise algatajaks on kõik need isikud, kes pöörduvad prokuratuuri poole ja teatavad süüteo sooritamisest. Siin võivad ette tulla järgmised juhud:

1. Süütegija enese süütunnistusele ilmumine.
2. Mõne kolmanda isiku avaldus, enamasti kahjukannataja enese poolt.
3. Mõne tundmatu poolt esitatud n.n. anonüümne kaebus.

Kõik teadaandmised, ükskõik kelle poolt nad

1). § 88.

2). § 159 p.2.

ka tulevad, peavad nende usutavuse kinnitamiseks prokuratuuri poolt läbivaadatud saama. Ei võida ka anonüümseid kaebusi ainult nende anonüümsuse tõttu ignoreerida, kuna selle põhjused väga mitmesugused võivad olla, nagu hirm kättemaksu, karistuse jne.eest.

Kaebusest järgneb, et mõni süütegu on toime pandud, või et kahtlustus mõneks selliseks on olemas. Kaebuse all tuleb mõista avaldust, millega taotletakse kriminaaljälitamise alustamist. Kaebuses ei ole oluline see et süüdistatakse kedagi kindlat isikut, vaid menetluse algamiseks on küllaldane, et toime pandud süüteost on teatatud.

Kaebuse esitamine mõnel juhul pole ka tarvilik, ega sunduslik, näiteks kahjukannataja talitab oma äranägemise järele, kas ta tõstab kaebuse või mitte. Kaebuse esitamise korra kohta sisaldab seadus järgmisi nõudeid.¹⁾ Kuriteost teatada ja kaebust esitada võib igäüks prokuratuuri, politsei või jaoskonnakohtuniku juures²⁾, kes neid viibimata on kohustatud

1). § 158.

2). § 158 p.1.

igal ajal vastu võtma. Seaduses pole öeldud, et ülesandmine ainult selle kohtu juures peab sündima, kus asi ka kohtulikule arutamisele kuulub. Esitatakse aga kaebus mittevastavale kohtule ja see on selle vastu võtnud, siis peab see selle kohe kompetentsele kohtule edasi saatma. Ülesandmised on vormivabad ja neid võib esitada nii kirjalikult, kui ka suuliselt,¹⁾ viimasel juhul peavad nad tunnistustega kinnitatud olema. Seega on mõeldavad ka telefoni teel tõstetavad kaebused. Suuliselt tõstetud kaebuse või avalduse protokollib vastuvõtja politsei või prokuratuuri esindaja. Siinjuures peab märkima, et erasiüdistuskorras jälitatavad süüteod peavad alati olema esitatud kirjalikult.

Kirjalikult esitatud kaebusele peab kaebuse-tõstja isiklikult alla kirjutama. Telefoni teel tõstetava kaebuse puhul on mõeldav, et sellele järgneks kirjalik kaebus. Samuti on lubatud kaebuse esitamise võimalus ka teise isiku kaudu, kuigi see ainult suusõnaliselt volitatud on²⁾.

1). § 158 p.2.

2). Gerland lk. 303.

Avanduse menetlus.

Niipea, kui prokuratuur on mõnest toime pandud süüteost teada saanud, olgu siis kas mõnelt eraisikult, kohtult või mõnel muul teel, peab ta seisukoha võtma, kas teha ülesandmisest järeldusi või mitte¹⁾. Siinjuures seisab tema käsutuses kolm võimalust:

1. Ta jätab kaebuse tähelepanemata.
2. Tõstab otsekohe avaliku kaebuse süüaluse kohtu kätte andmiseks.
3. Algatab avanduse.

Kaebusi võib prokuratuur tähele panemata jätta järgmistel asjaoludel: a) opportunteedi printsiibi piirides, (näit. avaliku huvi puudumisel), b) kui tegu mingisuguse karistusseaduse alla ei lange, olgu see asitõendite puudumisel või olgu see karistuskohustuse pärastise ärajäämise eeldusel (iganemine, armuandmine), c) kui tema enda, s.t. prokuratuuri).

1). § 160 p.1.

ri tõekspidamiste järele mingit teo kahtlustust pole. (Kuid siin peab eriti ettevaatlikult talitama, kuna alati on võimalikud juhud, kus kaebus on näit. puudulikult esitatud jne.)

Leiab aga prokuratuur, et asjaolu juba küllaldasel määral selgitatud on ja asi lõppmenetluseks tarvilikul määral ettevalmistatud, siis teeb ta otsekohe ettepaneku süüaluse kohtu kätte andmiseks. Samale tulemusele jõuab prokuratuur ka siis, kui ta leiab, et otstarbekohasem on selles asjas toimetada eeluurimist, siis võib ta asja otsekohe üle anda kohtu uurijale, ilma et ta ise olekski sooritanud avandust. Vahenditu kaebus selles mõttes tuleb ette siis just raskemates süüteo asjades. See moodus on aga täiesti võimatu siis, kui süüaluse isik veel kindlaks pole tehtud, kuna Saksa KKS lubab eeluurimise toiminguid ainult kindla süüaluse vastu.

Ei otsusta aga prokuratuur kohe otsese kaebuse tõstmise kasuks, siis võib ta asja ise omalt poolt uurida, s.t. algatada avandust või nagu seadus

ütleb "asjaolu ettevalmistada avalikuks kaebuseks".

Avanduse, kui eeluurimisele eelneva algmenetluse astme otstarve seisab selles, et selgitada, kas on küllaldaselt põhjusi alustada kahtlusaluse kriminaalkohtulikku jälitamist. Selleks selgitab avandus, kas teos on olemas süüteo tunnused, s.t. kas on tegemist süüteoga või mitte. Edasi peab avandus selgitama, kelle peale langeb kahtlus süüteo sooritamiseks. Selleks peab ta kahtlusaluse vastu koguma süütõendeid. Et osa kogutud süütõenditest kaduma võib minna, peab ta nad kindlustama, et järgneval eeluurimisel oleks alus, millele toetuda. Nii et avanduse otstarve seisab selles, et muretseda tõendeid, neid kindlustada ja valmistada asi ette kas siis otsekohe lõppmenetluseks või kohtulikuks eeluurimiseks.

Avanduse kandjaks on prokuratuur. Ta võib temale vajalikke näivaid ülekuulamisi ise ettevõtta või lasta neid toimetada politsei-ametnikkudel. Politseiametnikud on kohustatud kõigiti prokuratuuri nõu-

deid täitma.¹⁾ Eeltoodust nähtub, et kogu avanduse juhtimine prokuratuuri käes seisab, olgugi et paljudel juhtudel selle tegelikuks läbiviijaiks politseiametnikud on, kes aga sealjuures mingit otsustavat mõju avanduse käigu peale avaldada ei või.

Samuti võib prokuratuur asja paremaks selgitamiseks kõikidelt kohtutelt seletusi nõuda, akte ja dokumente omandada, millised talle seejuures vajalikuks osutaksid.

Kuid kohtulikke toiminguid ei või prokuratuur mitte iseseisvalt ette võtta. Sedalaadi käsitletused võivad aga ka juba avandusel hädavajalikeks osutada (näit. tunnistaja ülakuulamine vande all, kui sellel puudub võimalus lõppmenetlusele ilmumiseks, samuti ka tõendite kindlustamise otstarbel, näit. surija ülekuulamine jne.). Need muutuvad seda tähtsamaks, kuna prokuratuuril mingisuguseid survevahendeid selliste tunnistajate vastu pole. Sellistel juhtudel on võimaldatud prokuratuuril pöörduda

1). § 161.

*Kokkuvõtte
kinnituseks!*

ringkonnakohtuniku poole.¹⁾ Viimane peab prokuratuuri palvele vastu tulema, seejuures ainult niipalju kindlaks tehes, kas ettepanek antud juhul kõigi asjaolude järgi seaduslikult lubatav on²⁾. Nii peab ta otsustama, kas on küllaldasi eeldusi näit. vangistamiseks või mitte.

Politsei ja ringkonnakohtunik on mõningail kindlail eeldusil ka iseseisvalt õigustatud, paremini öeldud kohustatud avandust läbi viima.

mitte

Politseikohtud omavad õiguse avandust alustada asjus, millised mingisugust edasilükkamist ei kannata ja kui on karta süüteo jälgede tuhmumist või varjamist. Selleks otstarbeks võivad nad isikuid (ühes arvatud ka kahtlusalune) ülekuulata, varandusi kohtu hoole alla võtta ja läbiotsimisi korraldada³⁾. Arusaadavalt peavad nad asjaajamise viibimata prokuratuurile üle andma. Leiab aga politsei seejuures vajaliku olevat asja kohta toimetada kohtulikku eeluuri-

1). § 162 p.1

2). § 162 p.2.

X

mist, siis võib ta sellesse puutuvate ettepanekutega jaoskonna kohtuniku poole pöörata. Viimane peab oma äranägemise järele kindlaks tegema kas ta leiab tarviliku olevat korraldada eeluurimist või mitte¹⁾.

Ka jaoskonnakohtunikul on võimalus iseseisvalt mõningaid avanduse toiminguid sooritada. Tähelepannes viivituse hädaohtu, et hiljem sama toimetust enam ette võtta ei ole võimalik ja see ilma silmapilksel ülekuulamiseta hiljem takistatud saaks, siis võib ta omal algatusel ülekuulamisi toimetada ja läbiotsimisi korraldada. Seega omab ka jaoskonnakohtunik esimese vahelesegamise võimaluse, aga ka hiljem on tal õigus juba alustatud avandusele vahele astuda, juhul kui eelpoolnimetatud eeldused ilmsiks tulevad. Kui kaebealune jaoskonnakohtuniku poolt toimetatud ülekuulamisel enesekaitseks üksikuid tõendeid ette toob, siis peab jaoskonnakohtunik, nii palju kui ta neid oluliseks peab arvestama²⁾. Kuid igal juhul peab jaos-

1). § 165.

2). § 166.

konnakohtunik oma materjalid prokuratuurile üle andma, kes siis avanduse juhtimise enda kätte võtab¹⁾.

Prokuratuuri ja politsei menetlus avandusel ja protokollimisviis pole seaduse täpselt määritletud aga, et siin üks kindel kord peab valitsema, on arusaadav. § 164 annabki juhtnööre ülekuulamise korraldamiseks. Ta ütleb, et ametnik koha peal juurdlust toimetades on õigustatud nende isikute suhtes, kes tema korraldustele ei allu või sihilikult segavad ülekuulamist, tarvitama tõkendeid ja neid vahistama, kuni oma ametitalituste lõpetamiseni. Kuid see kinnipidamine ei või kesta mitte üle järgmise päeva. Jaoskonnakohtunik toimetab avandust eeluurimisreeglite järele²⁾.

1). § 167.

2). § 168.

Avanduse sulgemine ja lõpetamine.

Avanduse edaspidine käik on mitmesugune ja oleneb sellest missuguseid tulemusi avandus on annud. Avanduse sulgemise ja lõpetamise üle otsustab prokuratuur.

Ükskõik, kes avanduse on läbiviinud, olgu see siis prokuratuur, politsei või jaoskonnakohtunik, igal juhul otsustab selle materjali üle prokuratuur. Kas ta seda materjali küllaldaseks peab või mitte, allub tema vabale äranägemisele. Avandust sulgedes võib prokuratuuri otsus olla kaheksugune; ta nõuab kas kohtuliku eeluurimist või teeb ettepaneku alustada selles asjas kohe lõppmenetlust. Viimane sünnib kaebekirja esitamisega kohtule. Erandina võib seda teha ka suulise kaebusega kohtus.¹⁾ Kaebuse esitamine on võimalik juhul, kui avandusega on korda läinud kindlaks teha, et teos on olemas süüteoautor, et kahtlusalune on süüteoautor ja et puuduvad kriminaaljälitamise takis-
1) . . §§ 212, 266.

tused. Kokkuvõttes asi peab olema niikaugemale ettevalmistatud, et edaspidine menetluse käik võimalik oleks. Kaebuse tõstmine tähendab väga olulist kohtulikku toimingut. Kõige päält määrab kaebus ära kohtuliku menetluse suuna; ta näitab ära teo, mille kohta avandus käis, samuti määrab ta ära süüdistatava isiku. Ainult kaebuses kirjeldatud tegu võib uurida ja vastutusele võib võtta ainult kaebuses loetletud isikuid.¹⁾ Ainult § 266 näeb ette ühe erandi, milline võimaldab kaebuse täiendamist ettenähtud piiridest. Sisuliselt tähendab kaebus kohtule esitatud ettepanekut mõne kindla teo pärast mõne kindla isiku vastu alustada kohtulikku menetlust.

Avandus tuleb lõpetada: 1. Kui uuritav tegu ühegi kriminaalseadusele ei allu. 2. Kui mõne karistuskohustuse kandmine on lõppenud (näit. armuandmine, aegumine.) 3. Kui teatud juhtudel menetlus ei ole lubatav. (Kahtlusaluse eksteritoriaalsus). 4. Kui puuduvad igasugused kahtlustused süütegija suhtes. 5. Ja

1). § 155.

lõpuks, kui küllaldastele kahtlustustele vaatamata lõppmenetluseks hädavajalikke tõendismaterjale ei ole võimalik muretseda.

Avanduse lõpetamine toimub lihtsa märkuse tegemisega aktidele prokuratuuri poolt. Menetluse lõpetamisest tuleb ka kaebealust informeerida juhul, kui ta juba kohtuuriija poolt on ülekuulatud, või tema kohta juba vangistuskäsk on antud¹⁾. Muidu aga võib kaebealust tema kohta rakendatud tõkendist vabastada kautsjoni vastu. Kautsjon, mille suuruse määrab kohus, võib seista puhtas rahas või väärtpaberites.

K a e b u s t e e s i t a m i s e k o r d p r o k u - r a t u u r i l õ p e t a m i s m ä ä r u s e p ä ä l .

Kui prokuratuur on mõne kaebuse tagajärjeta jätnud või otsustanud menetluse lõpetada, siis on igaühel, kes kaebusega on esinenud õigus edasikaebamisele. Kohus on kohustatud selliseid kaebusi vastu võtma ja nende üle oma otsuse tegema. Nagu me juba nägime, et

1). § 170 p.2.

prokuratuuri lõpetamise või tagasilükkamise määrus mingit seaduslikku mõju ei oma, siis võib igauks, vaatamata et tema kaebus tagajärjeta jäeti, uue kaebusega prokuratuuri poole pöörata. Prokuratuur peab sellise kaebuse igal juhul otsustamisele võtma, kui see uutele asitõendustele on põhjendatud.

Sellest lähtudes annab seadus kitsendatud piirides kahjukannatajale võimaluse prokuratuuri tagasilükkava otsuse vastu kohtu poole pöörata, kes siis peab otsustama, kas prokuratuur vastaval juhul legaliteedi printsiibi kohaselt on teotsenud või mitte.¹⁾ Seda menetlust kutsutakse kohtulikuks kaebuse kontrollimise menetluseks. Kaebuse esitamise kindlaks eelduseks on, et ülesse andmine on tagasilükatud, või tegelik menetlus lõpetatud, või selleks ajaks seisma on pandud.

Kahjusaajal on õigus eelpool toodud eeldustel kaebust esitada 2 nädala jooksul²⁾. Ettepanek seda küsimust kohtu lahendada anda, võib esitatud

1). § 172.

2). § 172.

saada ainult täisteovõimelise isiku poolt. Juhul, kui kahjukannatajal on seaduslik esindaja, siis võib ettepanek ka selle poolt esitatud saada. Ettepanekus peavad asitõendid, millised kaebuse tõstmist põhjendavad, äramärgitud olema. Seadus ei nõua, et ettetoodud asitõendiseduued peaksid olema, kuna ju kohus just prokuratuuri otsuse õiguslikust kontrollima peab. Ettepanek peab esitatama kirjalikult. Kõigepealt peab kohus kontrollima, kas ettepanek vormi ja aja suhtes õieti on esitatud. Juhul kui kohus leiab, et ettepanek õieti ei ole esitatud, siis ei hakka ta asja uurima ja võib ettepaneku tähelepanemata jätta. Kui aga kaebus seaduslikult õieti on esitatud, siis kohus nõuab kõigepealt prokurörielt andmeid selle kohta, mis motiividel ta kaebuse tähelepanemata on jätnud.¹⁾

Suulised ülekuulamisid ei leia siinjuures mitte aset. Süüalusele võib kohus teatada asja otsustamise käigu üle.²⁾ Leiab kohus prokuratuuri tegev-

1). § 173.

2). § 173 p.2.

se selles suhtes seadusliku olevat, siis võib ta ettepaneku kas seistada või lõpetada.

Ettepanekut võib seistada, kui kaebuse tõstmine kas formaalsetel või mingitel välistel põhjustel takistatud. Seistamisotsusest peab prokuratuurile ja kaebealusele teatama. Seistamisotsus omab teatud õigusliku mõju, nimelt võib nüüd selles asjas ainult veel uutel asjaoludel kaebust tõsta, s.t. asjaoludel mis kohtule senini tundmatud olid.¹⁾

Leiab aga kohus ettepaneku küllalt põhjendatud olevat, siis otsustab ta avaliku kaebuse tõstmise kasuks.²⁾ Otsusest tuleb teatada ettepaneku tegijale ja prokuratuurile³⁾. Otsuse läbiviimine seisab prokuratuuri käes⁴⁾, s.t. et prokuratuur viibimata peab kaebuse tõstma, ükskõik siis kas otsese või kaudse. Menetluse kulud tasutakse ettepaneku tegija

1). § 174 p.2.

2). § 175.

3). § 35 p.2.

4). § 175 II.

poolt¹⁾. Need koosnevad kindlast kohtumaksust ja muudest väljaminekutest, mis on tingitud kaebealuse ülekuulamisest.

Nende kulude katteks võib kohus oma äranägemise järele kindlustusi nõuda, kas siis sularahas või väärtpaberites. Isikudel kellel on vaesuse tunnistus, võib kohus kindlustusi mitte nõuda.

Kohtulik eeluurimine, üles-
anded ja eeldused.

Pääle eelpool kirjeldatud avanduse võib mõningais asjus veel ka kohtulik eeluurimine aset leida, mis kui kohtulik uurimine, põhjenedes prokuratuurlikul kaebusel¹⁾ siiski aga ainult nagu prokuratuurlik avandusgi ettevalmistavaks menetluseks tulevasele lõppmenetlusele osutub.

Kohtulik eeluurimine algab õieti sealt, kus lõppes avandus. Eeluurimisel kontrollitakse avanduse andmeid, kogutakse uusi tõendeid, fikseeritakse neid, võetakse tarvitusele abinõusid, süüaluse kohtu eest kõrvale hoidmise takistamiseks. Kokkuvõetult eeluurimise otstarve seisab selles, et valmistada asja ette selleks, et kohtu kätte andvad organid saaksid lahendada küsimuse, kas anda süüalune kohtu

1). § 170 p.1

kätte, s.t. avada tema vastu lõppmenetlus või lõpetada menetlus¹⁾, olgu siis tõendite puudulikkuse või kriminaal-jälitamise seaduslike takistuste tõttu. Olu-line vahe mõlema menetlusfaasi, s.t. avanduse ja eeluurimise vahel seisab organites, kes üht või teist sooritavad. Esimest, s.o. avandust juhib prokuratuur, kuna teist kohtuuriija. Samuti peab siinjuures märki-ma, et eeluurimine, kaebusele põhjenedes ainult kindla süüaluse vastu pööratud peab olema. Siin ilmneb lah-kumine meil praegu kehtiva KKS-ga, kuna see lubab süüteo eeluurimist ka ilma kindla kahtlusaluseta ja paneb eeluurimise peale selle kahtlusaluse välja-sel-gitamise.

Eeluurimine viiakse läbi kohtuuriija poolt²⁾. Maakohtu otsusega võib prokuratuuri ettepanekul eel-uurimise juhtimine panna jaoskonna kohtuniku peale.³⁾

1). § 190 p.1

2). § 184

3). § 185.

Üldse kohtunikud teotsevad kohtuuriijatena mitmesugustel alustel: Riigikohtule alluvais asjus määrab see iga asja jaoks eraldi kohtuuriija oma eneste liikmete hulgast. Samuti võib Riigikohtu esimees igat saksa riigis asuvat kohtuliiget või jaoskonna kohtuniku määrata kohtuuriijaks või mõnes asjas kohtuuriija abiks. Ülenmaakohtute alluvais asjus võib ülenmaakohtu esimees endale alluvas raioonis igat kohtuniku määrata kohtuuriijaks¹⁾.

Olgu siin kohal veelkord tähendatud, et kohtuuriija alati eeluurimist algatama peab, ka siis kui eeluurimise algatamine kohtu käsule järgneb²⁾. Ta peab menetlust juhtima, toetudes ainult kaebuses ettetoodud asjaoludele, kuid ta peab siinjuures niisuguseid toiminguid ettevõtma ja otsuseid tegema, milliseid seadus eriti rõhutatult kohtule kui sellisele pääle ei pane³⁾.

Eeluurimise juhatamisel võib kohtuuriija teiste riigiorganite abi tarvitada.

1). § 186

2). §§ 184, 186, 202.

3). §§ 81, 124, 180, 181.

Kõige pealt on ta õigustatud kohtutelt asja kohta teateid nõutama¹⁾. Samuti võib kohtuuriija eeluurimise läbiviimiseks tarvitada politsei abi²⁾, kes tema soovidele, käskudele või üksikute määruste täitmisele vastu ei tohi vaielda. Ka puudub politseil kohtuuriija käskude ja korralduste vastu nende otstarbekuse kontrollimise õigus. Kohtuuriija võib panna eeluurimise korraldamise mõne jaoskonna kohtuniku peale, kes temaga mitte ühes keskses ei ole ja asjaolud nõuavad, et eeluurimine seal läbi viidud peaks saama.

Maakohtu juures võib loomulikult ainult prokuratuuri ettepanekul ja Strafkammeri otsusel eeluurimist maakohturingkonna jaoskonnakohtuniku pääle panna, ja seda ainult juhul, kui see sama keskust ei evi kui kohtuuriija³⁾. Üleandmine, millega kogu

1). § 161.

2). § 189.

3). § 185 p.3.

uurimine kohtuuriijalt jaoskonnakohtunikule tema täieliku kompetentsiga üle läheb, võib alles siis järgneda kui eeluurimine juba algatatud on. Kuna aga üleandmine harilikult ainult otstarbekuse põhjusel toimuda võib, siis võib eeluurimine igal ajal jaoskonna kohtuniku käest ära võtta ja kohtuuriijale jälle tagasi anda.

Eeluurimise algatamisega võetakse kriminaaljälitamine prokuratuurilt ära ja antakse kohtuuriijale üle. Arusaadavalt ei lülitada sellega veel prokuratuuri täielikult menetlusest välja, kuna pärast eeluurimise lõpetamist uurimismaterjalid prokuratuurile tagasi lähevad ja kellel siis ka kaebuse tõstmise kohustub lasub. Prof. Gerlandi arvates ei ole selline funktsioonide jagunemine prokuratuuri ja kohtuuriija vahel küllalt otstarbekohane; kuna loomulik oleks et kogu eeluurimine lasuks prokuratuuril, kuna sellega kogu menetlus ennast palju rohkem lihtsustada laseks. Selline funktsioonide jaotus olla tekkinud ajalooliselt usaldamatusest prokuratuuri vastu; kes

ainult süüd tõendavaid asjaolusid tähele paneb, kuna andmetele, mis kaebealuse kasuks kõneleksid, tähele panemata jätab.

Tähelepanu. Kriminaal-jälitamise asudes kohtuliku eeluurimise faasi, ei oma prokuratuur enam mingit tähendavat mõju menetlusele. Ta võib küll eeluurimise keskel akte kontrollida ja temale sobivana näivaid ettepanekuid teha, kuid see võib toimuda ainult nii, et ei pidurdataks seejuures mitte kohtuuriija tööd.¹⁾ Isestisvalt ei tohi ta seejuures aga mitte uurimisi toime panna, vaid peab kogu materjali, mida ta juhuslikult omandab, viibimata kohtuuriijale üle andma. Kui suurt õigust omab prokuratuur (samuti ka süüalune) viibida eeluurimise toimingute juures, seda vaatame hiljem.

Nüüd vaatleme juhte, kus eeluurimine kindlasti peab aset leidma ja millistele eeldustel see peab sündima:

1). § 196.

Kõige pealt kõigis kriminaalasjades, mis kuuluvad Riigikohtu, Ülemmaakohtu ehk Vandekohtu kompetentsi on kohtulik eeluurimine hädavajalik¹⁾, see tähendab, et kui prokuratuur neis asjades on otsustanud kohtuliku kaebuse tõstmise kasuks, siis ei võita seda teha mitte otseselt, vaid ainult ettepaneku läbi kohtulikku eeluurimist algatada. Sellest reeglist moodustab ainukese erandi see, kui jaoskonnakohtunik või vandekohus § 270 kirjeldatud asjaoludel enast antud juhu kohta kompetentseks ei loe seda asja harutada ja selle asja kõrgema kohtu poole edasi saatnud on, siis võib siin asi lõppmenetlusele tulla ka ilma kohtuliku eeluurimiseta.

Jaoskonnakohtunikule alluvates asjades, välja arvatud üleastumised, leiab eeluurimine aset kahel juhul²⁾:

1. Kui prokuratuur seda nõuab.
2. Ja kui süüalune oma seletuses kaebekirja üle mõjuvaid põhjusil ettepaneb, et eeluurimine tema kait-

1). § 178 p.1

2). § 178 p.2.

se ettevalmistuseks tarviliseks osutub.

Prokuratuur otsustab oma vaba äranägemise järele, kas pooldada eeluurimist või mitte. Kui ta seda pooldab, siis ei ole kohtuurijal enam õigust kontrollida, kas eeluurimine selles asjas otstarbekohane on või mitte, vaid peab kohe eeluurimise menetluse algatama. Muidugi sünnib see ainult siis, kui üldse on olemas eeldused selleks, et saavutada karistuseesmärk.

Kui süüalune enda seletuses kaebekirja üle § 201 kohaselt eeluurimist nõuab ja olulised põhjused ettetoob, millistest nähtub, et see tema kaitseks ettevalmistamiseks vajalikuks osutub, siis toimub eeluurimine kaheksaastel eeldustel. Esiteks peab kaebus käsitlema kuritegu (§ 201) ja teiseks otsene kaebus peab kohustus juba tõstetud olema. Siin eeluurimise otstarbekuse küsimus allub juba kohtu vabale äranägemisele¹⁾.

Eeluurimine võib ka siis toime tulla, kui

1). § 202 II.

kohus seda ameti poolest nõuab. § 202 p.2-es on kirjeldatud juhtum, kui jaoskonna kohtunik leiab, et antud asjas, eeluurimine asjasse rohkem selgust võib tuua, siis võib Strafkammerile ettepaneku teha eeluurimist algatada.

E e l u u r i m i s e a l g a m i n e .

Ettepanek eeluurimist algatada, kui ta prokuratuuri poolt on esitatud, läheb kohtu uurijale. Esitab aga süüalune § 201 kohaselt ettepaneku eeluurimist algatada, siis läheb see asjaomasele jaoskonna kohtunikule, kes ta siis prokuratuuri vahendusel toimetab edasi Strafkammerile, kes siis otsustab eeluurimise edaspidise käigu üle. Sama teed käib ka jaoskonna kohtuniku ettepanek eeluurimist algatada.

Eeluurimise algamine järgneb kohtu uurija formaalsele määrusele¹⁾. Ka sellistel juhtudel järgneb uurimine kohtu uurija määrusele, kui selle algatamine nõutud on kohtu otsusega²⁾. Sel algatamismää-

1). § 184

2). §§ 183, 201, 202.

rusel on teatud õiguslik tähtsus. Siit peale kaotab prokuratuur õiguse sellele asjale, samuti ei või ta seda kaebust enam tagasi võtta¹⁾. Ka ei või selles asjas enam uut kaebust esitada, peaks see aga siiski juhtuma, siis peab see kaebus kohtu poolt tagasi lükatama. Ja kuigi eksiviisiliselt selles asjas on menetlus algatatud, siis peab see vea ülesleidmise korral seisma panema.

Nüüd vaatleme reeglipärast eeluurimise algatamist, mis järgneb prokuratuuri ettepanekule. See ettepanek peab sisaldama täpse kaebealuse kirjelduse ja temale süüks pandava teo²⁾. Viimane peab võimalikult täpselt olema kirjeldatud, et mingit kahtlust selle teo iseloomu kohta ei võiks tekkida. Seejuures ei ole tarvilik, et prokuratuuri ettepanek sisaldaks vastavat seaduse sätet, mida selle teo kohta rakendada tuleks, kuid siiski oleks soovitav, et ta seda sisaldaks. Kohtuuriija, samuti ka kohus on eeluurimise algatamise ettepanekus toodud süüaluse isikuga, kui ka

1). § 156

2). § 179.

selle teoga seotud¹⁾. Prokuratuuri ettepanekule võib vastu vaielda ja teda tagasi lükata. Kui kohtuuriija leiab ettepaneku vastuvõetava olevat, teeb ta määruse, millega ta eeluurimise algatab. Kui ta aga prokuratuuri ettepanekut tahab tagasi lükata, siis ei või ta seda mitte ainult omal algatusel teha, vaid ta peab asja sel juhul asjaomasele kohtule otsustamiseks andma. Ennem kui kaebus selle asja üle oma seisukoha võtab, võib ta kaebealuse üle kuulata, et asja üle selgemat ülevaadet saada. Kohus pidades prokuratuuri ettepaneku küllaldaselt põhjendatuks, nõuab eeluurimise algatamist. Asudes aga asja suhtes vastupidisele seisukohale, peab ta prokuratuuri ettepaneku tagasi lükkama. Prokuratuuri ettepanekut ei või aga ainult sellepärast tagasi lükata, kui kohus ainult teo- ja kahtlustusküsimuse suhtes teisele seisukohale on asunud kui prokuratuur, kuna see kui puht sisuline küsimus alles eeluurimisel selgituse alla saab võetud. Nii et see

1). § 155.

küsimus peab täielikult eraldama, kui tuleb otsustamisele, kas lükata ettepanek tagasi või mitte. Seega võib prokuratuuri ettepanekut ainult siis tagasi lükata, kui selleks ilmuvad mitmesugused õiguslikud takistused: näiteks, kui eeluurimine § 178 kohaselt ebaseaduslik on (üleastumine!) või kui vastav tegu ühegi kriminaalseaduse alla ei kuulu¹⁾.

Algamist tagasilükkava kohtuotsuse vastu jaoskonna- ja vandekohtulikes asjus (riigikohtulikes ja ülenmaakohtulikes asjus, vaata § 304 p.3 kirjeldatud juhud) omab prokuratuur õiguse silmapilkselt kaebuse esitamiseks. Selle õiguse omab ta ka siis kui kohus eeluurimise algatamise ettepaneku kaebealuse vastu vaidlusel kõrvale heitnud on²⁾. Kui see kaebus tähelepanemata jäetakse, siis võib ainult uutel asjaoludel tuginevat uut ettepanekut eeluurimise algatamiseks esitada³⁾.

1). § 180

2). § 183

3). § 211.

Kohtuuriija algatamismääruse vastu võib ka kaebealune ilma, et ta mingisuguse kindla tähtajaga seotud oleks, s.t. kogu eeluurimise aja kestel, vastuvaielusega esineda, olgu siis et eeluurimine selle asja puhul ebaseaduslik on või uuritav tegu mingisuguse kriminaalseaduse alla ei kuulu jne. Nende vastulausete üle otsustab kohus.

Kui aga on tegu kohtukorraldusel algatatud eeluurimisega ja kaebealune juba kohtu poolt ülekuulatud on, siis siin ei ole enam võimalust vastuvaietega esineda¹⁾.

On aga vastulausega esinemine lubatud, siis võib kohus eeluurimise määruse tagasi lükata, mille juures prokuratuur jällegi silmapilkse kaebuse tõstmise õiguse omab. Siin tuleb aga tähele panna ühte erandit²⁾. Oneeluurimine ülemmaakohtu otsuse põhjal algatatud - Strafkammer aga algatamise määruse tagasi lükanud - prokuratuur silmapilkse kaebuse tõstnud,

1). § 181

2). Gerland lhk. 320.

siis ei saa Strafkammer algatamismäärust enam tähelepanemata jätta, kuna muidu prokuratuur jälle ülemaakohtu poole pöörduda võiks. Siin on vastulause esitamise võimalus välja jäetud ka siis, kui kaebealune veel ülekuulatud ei ole.

Heidab aga kohus kaebealuse vastulause kõrvale, siis omab see nüüd õiguse kaebuseks, mis võib käsitada ainult seda, et vastav kohus mitte kompetentne ei ole seda liiki asja harutama. § 16 ütleb, et süüalune võib vastulauset kohtu ebakompetentsusest esitada kuni eeluurimise lõpetamiseni, ehk kui eeluurimine selles asjas mitte aset ei ole leidnud, siis lõppmenetlusel kuni otsuse ettelugemiseni. Teistes asjades aga on kohtu otsus lõplik.

Seisukord on lihtsam, kui eeluurimine kohtuotsuse läbi, pärast süüaluse ülekuulamist määratud on. Siin otsus on piiratud süüaluse otsekohese kaebuse tõstmisega, mis aga ainult kohtu ebakompetentsusele asja harutada, toetuda võib¹⁾.

1). § 182

Jäetakse vastulause kohtu ebaasjakohasusest tähelepanemata, siis sellega ühtlasi on ka vastav kohus kindlaks määratud, kus asi lõppmenetlusele võiks tulla¹⁾.

Kui eeluurimine süüaluse ettepanekul algatatud on, siis peab selle algatamise küsimuse üle olema otsustanud kohus. § 201 p. 2 lausub: "Über die Anträge und Einwendungen beschliesst das Gericht. Beantragt der Angeschuldigte eine Voruntersuchung, so hat der Amtsrichter die Akten mit dem Antrag des Angeschuldigten durch Vermittelung der Staatsanwaltschaft dem Landgerichte zur Entscheidung darüber vorzulegen, ob eine Voruntersuchung zu eröffnen sei..." Sellest selgub, et see kohtu otsus vastu vaieldamatu on, muidugi võivad vastuvaieldused aset leida § 181 p.1 ja § 183 ette toodud tingimustel.

Viimane võimalus on eeluurimist algatada kohtul ametipoolest. Sellistel juhtudel tuleb tähele

1). § 17.

panna, et siin eeluurimise algatamise otsus vastu-
vaideldamata on¹⁾.

E e l u u r i m i s e j u h t i m i n e .

Eeluurimise juhtimine lasub täielikult koh-
tuuurijal. Et ta seejuures ka võrast abi võib tar-
vitada, seda oleme juba tähele pannud. Oma iseloo-
mult on kohtuuriija tegevus juba säärane, mis nõuab
kiirust, ja seepärast ei või ta eeluurimist rohkem
pikemale venitada, kui tarvilik, et selgitada uuritavat
asja seevõrra, et saaks lahendada küsimust, kas on
tegu ühe kindla kriminaalseadusel põhjeneva teoga
mõne kindla isiku vastu ja kas süüalune tuleb kohtu-
kätte anda või kriminaal-jälitamine tema suhtes lõpe-
tada. Kohtuuriija kogub omal algatusel tõendeid, seal-
samas nõuab aga § 190, et ta peab täieliku erapoole-
tusega selgitama niihästi süüalust süüdistavaid, kui
ka kaitsevaid asjaolusid. (Meie KKS-is vastav § 87).

1). § 202 p.4.

Sama arusaadavalt võib kohtuuriija toetuda juba prokuratuurikul avandusel saavutatud tõenditele, ilma et ta sunnitud oleks seal tehtud ülekuulamisi kordama. Kuid ta on kohustatud õigel ajal tarvitusele võtma vajalikud abinõud tõendite kogumiseks, eriti ei tohi ta viivitada sääraste süüteo jälgede avastamisega ja alalhoidmisega, mis võivad hävida. Nimelt kui on tegu tunnistajate ülekuulamisega, kellede ilmumine lõppmenetlusele küsitavana näib või kaugel maa tõttu raskendatud on ¹⁾, siis võib ta neid juba eeluurimisel vande all ülekuulata. See võimalus kohtuuriijale on antud selleks, et anda tõukejõudu, mis sunniks tunnistajat juba eeluurimisel täit tõtt rääkima.

Kuidas kohtuuriija üksik juhtudel toimima peab, ei ole seaduses mitte täpselt kindlaks määratud. Ainult ühes suunas piirab seadus kohtuuriija vabadust, et ta süüalust vähemalt ükskord peab ülekuulama ²⁾, ükskõik siis kas viimane juba kord kohtu-

1). § 66 II

2). § 192.

likult on ülekuulatud või mitte. Selle ülekuulamise juures, mis peab sündima prokuröri ja kaitsja juuresolekuta, tutvustatakse kaebelust ka selle asja algatamismäärusega. Et sellest ülekuulamisest kaitsja osa ei võta, sellepärast peab kohtuuriija süüalust võimalikult varsti ülekuulama, et anda talle aega enese kaitseks ettevalmistada.

Süüaluse küsitlemisele võib järgneda eeluurimisest ja kohtust kõrvalhoidumise vältimiseks tõkendi määramine. Tõkendi määrab kohtuuriija vaid vajaduse korral, s.o. kui ta tunnustab, et on oht, et süüalune hoidub eeluurimisest või kohtust eemale. Seepärast peab süüaluse ilmumine eeluurimisele sünduslikuks tegema, kuna ilma tema ülekuulamiseta eeluurimise lõpetamine võimatuks osutub.

Formaalsuse mõttes kirjutab seadus ette, et kõikide oluliste küsitluste juures, nagu süüaluse ülekuulamine, tunnistajate ja oskurite küsitlemine, peab ka kohtukirjutaja juures viibima; kui aga kiire iseloomuga juhtudel sellist kätte saadaval ei ole,

siis võib ka mõnd kirjaoskajat, kes saksa keelt valdab tema asemikuks kutsuda ja kes pärast kohtuniku poolt vannutamist kohtukirjutaja aset võib täita¹⁾. Kui aga kohtu uurijal ei ole võimalik ühtegi kirjutajat küsitluse juure kutsuda, siis omandavad saadud tõendid jõe küll kohtu uurija juures, aga lõppmenetlusel ei või sarnaselt koostatud protokoll, kui kohulik protokoll esitatud saada.

Eeluurimisel saavutatud tõendismaterjal tuleb sisse kanda protokollis, millele kohtu uurija ja kohtusekretär peavad allakirjutama, et ühiselt vastutada protokollis tõepärasuse eest²⁾. Protokollist peab nähtuma kogu asjatoimetuse käik, samuti päev ja koht, millal ja kus eeluurimine on aset leidnud. Temast peab nähtuma millised isikud asjatoimetusest osa võtsid, samuti ka see, kas menetluse olulised formaalsused täidetud on³⁾. Kui laialt ja millises kujus tõendite käsitlust kirjeldada tuleb, määrab

1). § 187.

2). § 188 p.1

3). § 188 p.2.

eeluurimist toimetav kohtuuriija. Osavõtjate isikute all tuleb mõelda neid, kes eeluurimismenetlusest otsestelt osa on võtnud ja kellel selleks õigus on viibida asjatoimetuse juures.

Protokollile peab menetlusest osavõtnud isikuile, nii palju kui see neid puudutab ette lugema või läbilugemiseks andma. Valik selle kahe võimaluse vahel kuulub kohtuuriijale, mitte aga asjast osavõtnuile. Osavõtjad peavad protokollile allakirjutama. Kui mingisugusel põhjusel osavõtja allkiri protokollil puudub, siis peab kohe ära märkima, mis põhjusel protokollile alla pole kirjutatud¹⁾.

Asjaosaliste õigused eeluurimisel.

Nagu meile üldiselt teada ei ole pooled eeluurimisel veel täielikult välja kujunenud, seepärast tuleb meil rääkida poolte asemel asjaosalistest. Samuti ei leia ~~mitte~~ eeluurimistoimingud ~~mitte~~ avali-

1). § 188 p.3.

kult aset, vaid neid toimetatakse kinniselt. Siiski omavad asjaosalised, s.o. prokuratuur, süüalune ja kaitsja küllaldaselt laialdasi õigusi tähtsamates eeluurimistoimingute juures viibimiseks, nii et ühest teatud parteiavalikkusest eeluurimisel kõnelda võib.

Ülekuulamise kohta on maksev üldine reegel, et selle juures võivad viibida nii prokurör kui ka süüalune ja tema kaitsja¹⁾. Kui aga selgub, et tunnistajad ja asjatundjad on takistatud lõppmenetlusele ilmuma, siis peavad nad viibima paiklikul ülevaatlusel eeluurimistoimingute juures. Vangistatud kaebelusel on ainult siis õigus nõuda eeluurimistoimingute juures viibimist, kui teda kinni peetakse samas rajoonis, kus eeluurimist toimetatakse²⁾. Isikuile, kes on õigustatud eeluurimistoimingutest osavõtma, tuleb teatada, millal ülekuulamised aset leiavad, nii palju kui see ilma viivituseeta asjas võimalik on³⁾.

1). § 193 p.1.

2). § 193 p.4.

3). § 193 p.3.

Arusaadavalt võib aga teatamist ainult tungivatel põhjustel tähele panemata jätta. Pääle selle tuleb ka vangistatud süüalusele teadustada ülekuulamist, et ta võiks juhul, kui ta seda soovib, enesele kaitsja muretseda.

Kohtuuriija võib süüalust tunnistajate ülekuulamise juurest eemaldada, kui karta on, et mõni tunnistajatest tema juuresolekul tõtt ei räägi.¹⁾

Teisel poolt võib süüalune nõuda, et juhul kui kohtuuriija on määranud paiklise ülevaatuse koos oskuritega, et ka tema poolt määratud oskurid saaksid sellest osa võtta. Lükkab kohtuuriija selle ettepaneku tagasi (seda otsustab ta oma vaba äranägemise järele) ja loobub neile teatamisest ülekuulamise aja kohta, siis võib süüalune otseselt oskurite poole pöörduda. Ilmunud oskureile tuleb võimaldada ainult niivõrd eeluurimistoimingutest osa võtta, kui võrdnad kohtu poolt määratud oskurite tööd ei takista.²⁾

1). § 194

2). § 195.

Kaitsjal on õigus enne eeluurimise lõppu aktidega tutvuneda ainult niivõrd, kui võrd see ei ole hädaohtlik üldisele eeluurimise käigule. Ühelgil juhul ei tohi kaitsja eest varjata süüaluse ülekuulamist sisaldavaid protokolle. Samuti protokolle oskuri arvamustest ja kohtulikust käsitlest, millistest kaitsja on õigustatud osavõtma¹⁾.

Kohtuuri otsuste vastu võib kaebustega esineda, millised tulevad esitada Strafkammerile²⁾. Arusaadavalt ei või aga igal kohtuuri korraldusele vastu vaielda, kuna midu kaotaks kogu menetlus oma tähtsuse. Kaebusega esinemine on ainult siis lubatav, kui kohtuuri otsuse läbi keegi oma õigustes puudutatud leiab olevat.

Üheõigusluse printsiip mõlemate poolte suhtes nende õiguses eeluurimistoimingutest osavõtu kohta on palju vaieldusi tekitanud. Sest kui pooltel võrdsed õigused oleksid eeluurimistoimingutest osavõtta, siis selle all kannataks väga palju juurduse läbiviimine,

1). § 147 p.3.

2). § 304.

kuna nad siis võiks üksteist takistada objektiivses uurimise läbiviimises.

Prokuratuurile tähendaks see suurt ajakaotust, kuna kõik eeluurimis materjalid nagu-nii pääle menetluse lõpetamist tema kätte tulevad, kuna kaitsjale annaks see aga väga laialdased võimalused oma kaitse teostamiseks, mis aga väga suurel määral takistaks süüd tõendavaid asjaolusid kindlaks määrata ja vastavaid tõendeid muretseda. Teiselt poolt aga on poolte juuresolek eeluurimistoimingute juures seaduse üldise mõtte järele vägagi õigustatud¹⁾.

Eeluurimise lõpetamine ja sulgemine.

Niipea kui kohtuuriija leiab, et ta eeluurimisel oma sihi on saavutanud ja asja küllalt kypse olevat otsuatamiseks lõppmenetlusele, siis saadab ta oma toimiku prokuratuurile²⁾. Eeluurimine loetakse lõppe-
nuks just aktide üleandmisega, mitte aga mõne märkuse tegemisega aktile. Üldse selles küsimuses kuna eeluuri-

1). Dohna lk. 139.

2). § 197 p.1.

mine lõpetatuks tuleb lugeda, lähivad arvamused lahku. Ühed arvavad (Bennecke-Beling, Rosenfeld, Löve) et eeluurimine tuleb lõpetatuks lugeda momendist, mil prokuratuur esineb ettepanekuga alustada lõppmenetlust, teiste (Kohlrausch) arvamine põhjeneb aga sellel, et kohtuuriija, kes kogu aeg eeluurimist on juhtinud peab ka selle lõpetama.

Kohtuuriija lõpetades eeluurimise annab kõik oma materjalid prokuratuurile üle. Prokurör, saades eeluurimismaterjalid, otsustab vastavalt sellele missuguseid tulemusi eeluurimine on annud, kriminaalasja edaspidise käigu üle.

Leiab ta, et süüaluse süü ei ole eeluurimisel küllaldaselt tõenditega põhjendatud, siis ei ole prokurör õigustatud enese algatusel uusi tõendeid koguma, vaid peab sel juhul, kui ta seda leiab, aktid kohtuuriijale tagasi saatma ja nõudma täiendavat eeluurimist. Kui aga kohtuuriija ei leia täiendavat uurimist enam vajalikuks, siis peab selle küsimuse koh-¹⁾tule otsustamiseks andma.

1). § 197 p.2.

Eeluurimise sulgemise all mõistetakse eeluurimise lõpule viimist. Lõpuleviidud on eeluurimine siis, kui asja kohta on kogutud ja fikseeritud need tõendid, mis tarvilikud selleks, et otsustada, kas anda süüalune kohtu kätte või mitte. Siit selgub ka eeluurimise ulatuse küsimus. Otsustava tähendusega kriminaalasjale on lõppmenetlus, kuna eeluurimine omab ainult ettevalmistava tähenduse. Lõppmenetlusel, kus vastus antakse esitatud süüdistusele, on vajalik, et kõik asjasse puutuvad tõendid oleksid esitatud. Eeluurimine on aga oma ettevalmistava ülesande täitnud, kui ta on olulised süütõendid kogunud ja kontrollinud vastuväited, mis süütõenditele on toodud. On eeluurimine selleni jõudnud, siis peab prokuratuur lahendada kohtu kätte andmise küsimuse.

Sulgemine tähendab siis õieti seda, kui kohtuuriija enda arvates kõik on teinud, mis eeluurimisele vajaline oli, ja et süüalune kohtu kätte tuleb anda. Olgugi, et see küsimus, mitte kohtuuriijale vaid prokuratuuri otsustamisele kuulub.

Eeluurimise lõpetamisest on kohtuuriija kohustatud kaebealusele teatama¹⁾.

Eeluurimise lõpetamisel on teatav õiguslik tähendus. Kohtuuriija kaotab õiguse rakendada mõnd kindlustusvahendit süüaluse kohta²⁾. Samuti saab ka nüüd kaitsja täiel määral süveneda eeluurimisaktidesse³⁾.

Juba lõpetatud eeluurimist võib uuesti algatada ainult kohtuotsusega, kas siis prokuratuuri ettepanekul, nagu me juba näinud oleme või võib seda nõuda kohus juba ameti poolest § 202 p.I ütleb et "asja parremaks selgituseks võib kohus täiendavat eeluurimist nõuda". Mõlematel juhtudel peab kohtuuriija eeluurimise uuesti algatama; olgugi et see tema poolt juba lõpetatud oli. Uuesti algatatud eeluurimisel leiavad kõik eeluurimisreeglid rakendamist, samuti kaotab ka eeluurimise lõpuga seotud õiguslik tähendus oma mõju.

Algmenetluse jaotuse tähtsus ja avanduse ning eeluurimise aktide tähtsus lõppmenetlusel.

Nagu me juba varem nägime on algmenetluse üles-

1). § 197 p.3.

2). § 124.

3). § 147.

ehitamine alati väga suurte raskustega seotud olnud. Kui ehitada algmenetlus puht võistkondlikule printsiibile, siis peaks juba algmenetluse kestel olema konstitueerinud pooled, menetlus peaks olema avalik ja seal peaks olema võimaldatud kaitse osavõtt. Selle põhimõtte järjekindel rakendamine muudab aga algmenetluse segaseks ning raskepäraseks. Veel rohkem on karta ohtu, et pooled eriti kaitsja võib algmenetlust segada. Ka kaitsja püüab ikka alati kaebealuse huvisid rohkem kaitseda, kui see üldsusele vajalik oleks.

Kui aga asuda teisele seisukohale ja ehitada algmenetlus inkvisitsiooni põhimõttele, siis on sellel süsteemil jällegi oma puudused; kuna siin üks isik toimetades juurdlust võib väga ühekülgselt asjale vaadata ja sellega kannataks väga palju materjaalse töö leidmine.

Et sellest küsimusest üle saada ongi protsessid algmenetluse jaganud kahte ossa, nimelt avandu-

seks ja eeluurimiseks. Sellega on vastutus kahe organi vahel ära jagatud. Kui toimetaks algmenetlust kogu aja ainult prokuratuur, siis jääks kohus väga passiivsele seisukohale süüteks vajalikkude tõendite hankimisel ja tema osa piirduks ainult lõppmenetlusega. Ka siin juhib süüdistust prokuratuur ning sellega põhjeks kaebuse arutamine ainuüksi prokuratuuri motiividel. Seepärast ongi üks osa algmenetluse läbiviimisest eraldatud kohtuvõimude kätte ning kohus lõppmenetlusel rajab otsuse ja arvestab ainult eeluurimise materjalide ja aktidega. Ja kuna prokuratuur lõppmenetlusel süüdistust juhib, siis sellega on saavutatud tasakaal kahe organi vahel, ning nii on materjaalse tõe leidmine kõige paremini kindlustatud.

K a s u t a t u d k i r j a n d u s .

1. Dr. E. Bunke. Strafprozessordnung 1927.
2. Graf zu Dohna. Das Strafprozessrecht.
3. Gerland. Der Deutsche Strafprozess.
4. Protokolle der Kommission für die Reform des Strafprozess.
5. R. Räägo. Kriminaalprotsessi õpperaamat.
6. Eesti 1935.a. Kriminaalkohtupidamise seadustik.